

Representation and Transformation of Attitudes towards the Political among Iranian University Students: The Case of the Student Journals of Ferdowsi University of Mashhad During 2016–2020

Rohollah Eslami Assistant Professor, Political Sciences, Ferdowsi
University of Mashhad, Mashhad, Iran

Malihe Tabei LL.M, Social Sciences Research, Ferdowsi University
of Mashhad, Mashhad, Iran

Introduction

Due to being separated from their families and being exposed to new ideas, university students always follow a kind of idealism in political thought and action, which has fostered the formation of student movements in Iran, with student journals being the crystallization of various political opinions within the university. During 2011–2020 in Iran, the approach to the political changed due to the expansion of the Internet and social networks as well as the generational change, leading to new ideas and views. In this respect, this article aims to examine the evolution of representation and of the political among the university students as manifested in their changing attitudes, concerns, and the issues they wrote about. Analyzing the content of the student journals published at Ferdowsi University of Mashhad during 2016–2020, the present research tries to answer the key question of how the political and power relations were represented and evolved in the student journals.

Theoretical framework

Power is related to technology, so any change in technology can bring about changes in the approach to the state and political institutions as well as in the interpretation and crystallization of power. Technology has been one of the main variables in the evolution of human societies to the degree that a technological revolution can be mapped throughout history. Both mechanical

Corresponding Author: eslami.r@ferdowsi.um.ac.ir

How to Cite: Eslami, R., Tabei, M. (2023), "Representation and Transformation of Attitudes towards the Political among Iranian University Students: The Case of the Student Journals of Ferdowsi University of Mashhad During 2016–2020", *Political Strategic Studies*, 12(44), 137-164. doi: 10.22054/QPSS.2021.61896.2875

technology and information technology have considerably influenced the sphere of politics, leading to two forms of political crystallization. The present article relied on a model derived from the theory of the information age, in which the political is considered as a variable of technology and is transformed from the official, institutional politics to the everyday politics—that is, the transformation from the Hobbesian conception of power and the political (as in Leviathan) into the Foucauldian disciplinary power and resistance.

Research methodology

This research used the method of content analysis, which offers the techniques to analyze the content of themes, sentences, and press material for different purposes. Content analysis is the categorization of elements of a text in different boxes in such a way that the value of the elements arranged in each box defines the entire text. As a documented method, content analysis uses a quantitative or qualitative method or a mixed method in order to analyze the content of texts, images, documents, editorials, etc., and reveal the visible and hidden messages therein, thus offering new insights. Content analysis has a high level of validity and reliability since the researcher cannot involve personal tendencies in the research—given the availability of the research topic (i.e., documents).

Findings

The COVID-19 pandemic and the closure of universities led to a decline in the number of issues, and thus the pages, of the journals published. The present research studied a total of 15000 pages of student journals by applying content analysis to the text and image. The categories and concepts were coded, and the categories as well their subcategories were classified under two general indicators: sociocultural and economic-political. The findings are summarized below.

- The political as mechanical, institutional, and hard power:

The relevant concepts crystallize the age of mechanical technologies, the state, law, elections, or citizenship rights as the vocabulary representing the modern mechanical-cum-technological age.

- The political as informational, everyday, and soft power

Concerning the sociocultural indicators, the most frequent issues in the journals were gender, the environment, and the students' lives. Theoretically speaking, they can be associated with the information age characterized by the focus on art, the environment, women, and everyday life as the instances of informational-cum-technological age observed

frequently in the student journals. This indicates a departure from the official and governmental politics towards the emphasis on power relations in knowledge, architecture, art, and almost every aspect of everyday life. Such a change of attitude is seen as the transformation of the political from mechanical and governmental mechanisms into quantum and informational mechanisms that are expanding.

Conclusion

In the decade of the information age and following the collapse of the Soviet Union, the fading of ideologies, the expansion of information technology, and generational changes, the view of politics and its mechanical representation was completely transformed into a quantum and informational representation, with politics manifesting itself as everyday life. The student journals also reflected the change and evolution in the attitudes towards the political. The new generation of students no longer has organizational and institutional demands and reform and revolutionary mechanisms against the government structure. What is evident in the journals is the representation of power as an everyday entity manifested in the demands related to art, the environment, gender, and spaces as well as the request for a better life. The power seems to have moved from the artificial form crystallized in bureaucratic institutions towards the power diffused in everyday life. This change of perspective is evident in the journals led by the students who represent the new generation.

The news, analyses, and writings in the student journals have tangibly moved from political-cum-ideological frameworks towards the everyday life. The conception of politics as the governmental entity with the organizational and bureaucratic structure was transformed into an inclusive conception of power crystallized in everyday life. The previous serious debates used to frame students as critics of power, as intellectuals denying the status quo, and as equipped with the weapon of political parties to get them to oppose politicians. However, in light of the recent changes, the students act as rational and activist citizens, who demand everyday life and happiness. The political is no longer restricted to the government, but diffused in every aspect of life. In a sense, the crystallization of the political has evolved from the mechanical conception of power or macropower to everyday power or micropower.

Keywords: Political Affairs, Daily Politics, The Evolution of the Concept of Power, Students, Ferdowsi University of Mashhad, Publications.

بازنمایی و تحول نگرش به امر سیاسی در دانشجویان نیمه دوم دهه نود؛ مطالعه موردی نشریات دانشگاه فردوسی مشهد

استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

* روح‌اله اسلامی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

 ملیحه تابعی

چکیده

دانشجویان بعثت جدا شدن از خانواده و در معرض اندیشه‌های جدید قرار گرفتن، همیشه نوعی آرمانگرایی در فکر و کنش سیاسی را دنبال می‌کنند. بر همین اساس جنبش‌های دانشجویی در ایران شکل گرفته است و نشریات دانشجویی نیز تبلور افکار سیاسی مختلف در درون دانشگاه است. در دهه نود با توجه به گسترش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و تحول نسلی که اتفاق افتاده است رویکرد به امر سیاسی تغییر پیدا کرده است. در این مقاله تلاش می‌شود با بررسی نشریات دانشجویی نیمه دوم دهه نود در دانشگاه فردوسی مشهد، تحول بازنمایی و تحول امر سیاسی در دانشجویان بررسی شود. برای این منظور محتوای ۵۹۰ شماره نشریه بین سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۹ مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در نیمه دوم دهه نود، دانشجویان تصور مکانیکی و سازمانی و رسمی به قدرت را به حاشیه برده‌اند و رویکرد به امر سیاسی به مثابه زندگی روزمره شکل گرفته است. اکنون دانشجویان مناسبات و شبکه‌های قدرت را در اشکال جدیدی چون هنر، موسیقی، سینما، محیط زیست، جنسیت، مسائل زنان، موضوعات فرهنگی و هویتی جستجو می‌کنند. این تحول را می‌توان گذار از قدرت سخت مکانیکی و سازمانی به قدرت سیال و روزمره تعبیر کرد که در مقاله تحلیل شده است.

واژگان کلیدی: امر سیاسی، سیاست روزمره، تحول مفهوم قدرت، دانشجویان، دانشگاه فردوسی مشهد.

این مقاله برگرفته از ۵ طرح پژوهشی انجام شده در گروه مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی-اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد (از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰) است. ابتدای هر سال تمام نشریات دانشجویی سال گذشته دانشگاه فردوسی مشهد بررسی و محتوای آن تحلیل می‌گردد.

* نویسنده مسئول: eslami.r@ferdowsi.um.ac.ir

بیان مسأله

دانشگاه، کهکشان علوم است و نقش اصلی در شکل‌گیری اندیشه‌ها دارند (Jaspers, 1959). زمانی که ایده‌ها در دانشکده‌ها ایجاد می‌گردند، نزاع دانشکده‌ها روی می‌دهد (Kant, 1979). بتدریج دانشگاه‌ها به محل دادن مجوز برای جابجایی طبقاتی بدل شده‌اند (Bourdieu, 1984) و به همین علت تعداد دانشگاه و دانشجویان افزایش یافت. دانشگاه یکی از تاثیرگذارترین موسسات اجتماعی است چرا که بیش از هر پایگاه اجتماعی دیگر با نیروهای جوان و خلاق و با اراده روبرو است. جوانانی که دارای قدرت استدلال و اندیشه‌ای نوین هستند در صورت توجه مناسب می‌توانند بسیاری از چالش‌های اجتماعی را مرتفع سازند. اما در صورت عدم توجه می‌توانند بزرگ‌ترین چالش‌های نظام اجتماعی و سیاسی را خلق کنند. لذا ما باید به اندیشه‌ها و افکار سازنده دانشجویان توجه کنیم که بهترین شیوه توجه، بررسی نشریات دانشجویی است (Abazari, 2004: 2). باید توجه داشت که دانشگاه محیطی مجزا از اجتماع نیست؛ شرایط سیاسی و اجتماعی بر دانشگاه تاثیر می‌گذارد و محیط دانشگاه نیز بر جو اجتماعی و سیاسی موثر خواهد بود. نتیجه این تاثیر متقابل آن است که هر کدام از دانشجویان، معرف فرهنگ اجتماعی خاص خود در محیط دانشگاه هستند و یکی از بهترین روش‌ها برای فهم موفقیت در جامعه‌پذیری اجتماعی و سیاسی دانشجویان، بررسی و ارزیابی همه‌جانبه نشریات دانشگاهی است که کنه فرهنگ و تفکرات اجتماعی را نمایان نموده است (Ishraghi, 2011: 21).

نشریات دانشگاهی که در آن جوانانی دست به قلم هستند هر کدام از بطن اجتماع خاصی آمده‌اند و با چالش‌ها و بحران‌های اجتماعی و سیاسی بطور کاملاً مستقیمی مواجه بوده‌اند. این امر موجب شده تا هر کدام، اندیشه‌ها و دیدگاه‌های نوینی برای حل این مسائل داشته باشند. لذا اگر توجه کافی به خواسته‌ها و اندیشه‌های آنان نشود قطعاً با چالش‌های زیادی روبرو خواهیم شد. در نتیجه یکی از بهترین شیوه‌های آسیب‌شناسی و جلوگیری از بروز آسیب‌های اجتماعی توجه به نشریات دانشجویی است (Dolat, 2021: 7). با عنایت به اینکه نشریات دانشجویی که در دانشگاه‌ها منتشر می‌شوند یکی از عمده‌ترین فعالیت‌های

فوق برنامه دانشجویان در سال‌های اخیر به شمار می‌روند، نقش گسترده‌ای در نهادینه ساختن فضای آزاداندیشی، نقد و گفتگوی سازنده و تأکید بر حق آزادی بیان و ارتقای سطح دانش عمومی و تخصصی دانشگاهیان داشته و می‌توانند در جهت انتقال الگوهای ارزشی نظام فرهنگی، اجتماعی و تمایلات فرهنگی از یک حوزه اجتماعی به حوزه‌های اجتماعی دیگر و همچنین در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان نقش تعیین کننده داشته باشند، از این روست که ضرورت و اهمیت پرداختن به این موضوع را بیش از پیش افزایش می‌دهد (Golchin, Taghipour, Qolizadeh, 2014: 247).

محور دیگر اهمیت نشریات دانشجویی آگاهی از میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان به نظام سیاسی و اجتماعی است. لذا بررسی میزان مشارکت در نشریات دانشگاه از این جهت حائز اهمیت است که میزان مشارکت بالا نشان‌دهنده وجود اعتماد به جو حاکم سیاسی و اجتماعی در میان دانشجویان است. بعلاوه مسئله مشارکت، یکی ارکان مهم قابل توجه در قانون اساسی است و «طبیعی است که تمام انسان‌ها این حق را دارند تا در امور مختلف مشارکت داشته باشند. اما این توقع از قشر دانشجو به دلیل شرایط خاص آن‌ها بسیار بالا است» (Kazemi, 2011: 21). همچنین باید توجه داشت که یکی از عناصر مهم جامعه توسعه یافته نیز وجود مشارکت اجتماعی است؛ زیرا «امروزه بندرت می‌توان سندی در مورد راهبرد یا رهیافت توسعه پیدا کرد که در آن به امر مشارکت ارجاع نشود» (Kazemi, 2011: 21). «دنایای معاصر اهمیت و نقش مشارکت اجتماعی دانشجویان را در امر سازندگی، توسعه و تحولات اجتماعی، فرهنگی، بخوبی دریافته است. تمایل دانشجویان در مشارکت اجتماعی و ایجاد تحول و دگرگونی اجتماعی بستگی کامل به منزلت و جایگاهی دارد که آنان در جامعه برای خود قائلند. این جایگاه نیز با توجه به میزان فضای باز سیاسی، آزادی بیان، قانون‌مندی، حق مشارکت و عوامل دیگری که مجموعه آن‌ها در قالب اعتماد اجتماعی آنان نسبت به افراد و گروه‌های اجتماعی بدست می‌آید، تبیین می‌گردد» (Kazemi, 2011: 22)

«نشریات دانشجویی در شکل‌دهی به دیدگاه‌ها و نگرش‌های دانشجویان نسبت به

دورنمای سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و محیط هنجاری جامعه خود ایفای نقش می‌کنند» (Khalili, 2018: 3) که بررسی نگاه‌ها، دیدگاه‌ها و خواسته‌های آن‌ها از طریق بررسی نشریات‌شان در دانشگاه‌ها به آموزش عالی کشور در راستای برنامه‌ریزی مناسب‌تر متناسب با مقتضیات اجتماعی و فرهنگی، کمک شایانی خواهد نمود (Khalili, 2018: 5-3). بنا بر آنچه گفته شد، نشریات دانشجویی بعنوان یکی از ارکان جامعه‌پذیری ثانویه در محیط دانشگاه از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. بنابراین، مطالعه محتوای آن موضوعی مهم برای مطالعه است. اهمیت موضوع از دو بُعد نظری و عملی است. اهمیت نظری آن به سبب نقشی است که مطالب و مضامین نشریات دانشجویی در شکل‌دهی به دیدگاه‌ها و نگرش‌های دانشجویان نسبت به ایزه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و محیط هنجاری جامعه خود ایفا می‌کند و امکان واکاوی و بازخوانی تعلقات را بدست می‌دهد. اما اهمیت عملی آن بدین جهت است که برنامه‌ریزی، سامان‌بخشی و مدیریت مسالمت‌آمیز و منطقی فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاه‌ها و نشریات دانشجویی همگام با سیر تحولات اجتماعی و فرهنگی مقتضیات آن، از اهداف و نیازهای مبرم در آموزش عالی است.

تغییر رویکرد، نگرش و دغدغه دانشجویان و موضوعات و مسائلی که درباره آن قلم می‌زنند در نشریات قابل بررسی است. بررسی سیر تاریخی نشریات دانشجویی دانشگاه فردوسی نشان می‌دهد رویکرد دانشجویان در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ تغییر نموده است و دغدغه دانشجویان را متفاوت ساخته است. با توجه به این اهداف، نشریات دانشگاه فردوسی با روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار می‌گیرد. پرسش پژوهش این است که بازنمایی امر سیاسی و مناسبات قدرت در نشریات دانشجویی نیمه دوم دهه نود چگونه بوده و چه تحولی داشته است؟

پیشینه پژوهش

با توجه به پرسش پژوهش جستجوهای متعددی در منابع اطلاعاتی صورت گرفت اما پژوهش و یا مقاله‌ای مرتبط با هدف پژوهش یافت نشد. از این رو پیشینه‌های بدست آمده از نظر تکنیکی بررسی و یا کارکرد نشریات در دوستانه مورد بررسی قرار گرفت.

الف- مرورهای روشی

مقاله‌ای با عنوان «تهدیدشناسی اجتماعی در نشریات دانشجویی (مطالعه موردی دانشگاه‌های دولتی اهواز، کردستان و تبریز)» انجام شده است. هدف از این پژوهش بررسی تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی (قوم‌های عرب، کرد و ترک) در نشریات دانشجویی سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ دانشگاه‌های دولتی شهید چمران اهواز، کردستان و تبریز بوده است. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا تحلیل شده‌اند. از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش تهدیدشناسی اجتماعی در نشریات دانشجویی دانشگاه‌های مورد بحث می‌توان به احساس تبعیض قومی و ستم ملی، تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی، تبلیغ قربت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور اشاره کرد (Khalili & Nouri, 2015).

گنج‌خانلو (۱۳۸۶) پایان‌نامه‌ای با عنوان «همگرایی و واگرایی از هویت ملی در نشریات دانشجویی» منتشر شده است که روش تحقیق در بررسی نشریات دانشجویی قومی، روش استفاده از اسناد با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل محتوی می‌باشد. نتیجه تحلیل محتوی نشریات دانشجویی نشانگر این نکته است که نمی‌توان همه نشریات دانشجویی را بعنوان یک کل یکپارچه در نظر گرفت. همچنین بیشتر نشریات مورد بررسی که دارای جهت‌گیری واگرایانه بودند، در دانشگاه‌های کلانشهر تهران منتشر می‌شوند که این نشان‌دهنده فضای بازتر سیاسی در انتشار مطالب نشریات در این دانشگاه‌ها از یک‌سو و از سوی دیگر نشانگر برخورد گسترده‌تر هویت‌ها در این دانشگاه‌ها است (Ganj Khanlou, 2007).

همچنین حشمت‌زاده و گنج‌خانلو (۱۳۸۷) در ادامه با هدف آشکار کردن راهبرد اتخاذ شده در این نشریات در قبال رابطه هویت قومی و هویت ملی و نیز میزان همگرایی و واگرایی نسبت به هویت ملی در نشریات دانشجویی قومی آذری و مطالب فارسی نشریات دانشجویی کردی، تحقیقی با عنوان «آسیب‌شناسی هویت ملی در نشریات دانشجویی قومی» گردآوری شده است. روش بکار رفته در این پژوهش، روش تحلیل

محتواست که یکی از تکنیک‌های مناسب برای تحلیل محتوای مفاهیم، مضامین، جملات و مطالب مطبوعات است و در این تحقیق، محتوای ۸۹ شماره از نشریات دانشجویی آذری و کردی که بین سال‌های پس از ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۶ در دانشگاه‌های کشور منتشر شده‌اند، بصورت تصادفی جمع‌آوری و مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحلیل محتوای نشریات آذری نشان داد سمت‌گیری‌های آن بیشتر در جهت راهبردهای تلفیقی و تخریبی است. تحلیل محتوای مطالب فارسی نشریات دانشجویی کردی نیز نشان‌گر سمت‌گیری در جهت راهبردهای توازی و تلفیقی بوده است (Heshmatzadeh & Ganj Khanlou, 2008).

اباذری و میلانی (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان «بازنمایی مفهوم «غرب» در نشریات دانشجویی» تلاشی جهت دستیابی به دلالت‌های مفهوم «غرب» و صورت‌بندی گفتمان‌های گوناگون حول این مفهوم صورت گرفته است. در این پژوهش، روش تحلیل گفتمان و نمونه‌گیری نظری بکار برده شده است. یافته‌های پژوهش معرف سه گفتمان «بنیادگرایی»، «دگرخواهانه» و «ملی‌گرایانه» بوده که در هر یک مفهوم «غرب» به گونه‌ای متفاوت بازنمایی شده است. با این حال نتایج تحقیق بیانگر این بود که در سه گفتمان مذکور صرفنظر از تفاوت‌های آن‌ها در بازنمایی مفهوم «غرب» تفاوت ماهوی میان «ما» و «آن‌ها» یعنی «غرب» پیش فرض اولیه تلقی شده است (Abazari & Milani, 2005).

ب- مرورهای موضوعی

پژوهشی با هدف «تعیین رابطه عملکرد نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگی، هنجارهای اجتماعی و باورهای مذهبی دانشجویان شهر قم» انجام شده است. روش تحقیق این پژوهش از نوع همبستگی و جامعه مورد مطالعه، دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر قم بالغ بر ۲۲۰۹۹ دانشجو بودند که به این منظور تعداد ۳۸۴ دانشجو بعنوان نمونه آماری تحقیق با روش نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای متناسب با حجم نمونه مطابق فرمول کوکران انتخاب شد. نتایج تحقیق نشان داد که نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت باورهای مذهبی، ارزش‌های فرهنگی و هنجارهای اجتماعی نقش دارند و بین

عملکرد نشریات دانشجویی و حفظ و تقویت باورهای مذهبی، ارزش‌های فرهنگی و هنجارهای اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد (Golchin, Taghipour & Gholizadeh, 2014).

دانشور حسینی (۲۰۱۲) در پژوهشی به بررسی «عوامل موثر بر میزان استفاده دانشجویان منطقه ۹ از نشریات دانشجویی» پرداخته است. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش توصیفی، اکتشافی، کاربردی، مقطعی و پیمایشی بوده و بر روی ۴۰۰ تن از دانشجویان منطقه ۹ که از تمامی واحدها به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای دانشجویان انتخاب و انجام شده است. در مجموع شاخص میزان استفاده از نشریات نشان داد که ۲۷/۵ درصد پاسخگویان، این نشریات را اصلاً مطالعه نمی‌کنند. از ۷۲/۵ درصد باقیمانده، اکثریت تا حدودی این نشریات را مطالعه می‌کنند. همچنین نتایج بیانگر این است که از مجموع عواملی که مرتبط به روزنامه است یعنی نگرش مردم نسبت به خط‌مشی، شکل صوری و محتوای نشریات در مطالعه نشریات دانشجویی تاثیر دارند اما نقش و تاثیر محتوای این نشریات بیشتر از دو متغیر دیگر است و دو عامل دیگر چون رشته تحصیلی و میزان علاقه به مطالعه که مرتبط به ویژگی‌های افراد می‌باشد تاثیری در مطالعه نشریات دانشجویی ندارد.

همانطور که در بررسی صورت گرفته مشخص است تاکنون کار پژوهشی در زمینه بازنمایی امر سیاسی و نگاه دانشجویان به مقوله قدرت سیاسی در نشریات دانشجویی بررسی نشده است. بیشتر تحقیقات انجام شده در زمینه نشریات دانشجویی یا به بررسی یک مفهوم و بازنمایی آن در نشریات پرداختند و یا محتواها را بصورت کلی بررسی نموده‌اند. این مقاله قصد دارد برای اولین بار نشان دهد که نشریات دانشجویی و دانشجویان نیمه دوم دهه نود، امر سیاسی را متفاوت از نسل‌های قبل می‌نگرند و شیوه نگرستن و بازنمایی قدرت در نشریات دانشجویی مسئله این پژوهش است.

چارچوب تئوریک

قدرت با تکنولوژی ارتباط دارد یعنی همزمان با تغییر تکنولوژی رویکرد به حکومت و

نهادهای سیاسی و تفسیر و تبلور قدرت تغییر پیدا می‌کند (Castells, 2009). تکنولوژی یکی از متغیرهای اصلی تحول اجتماعات انسانی بوده است. به لحاظ تاریخی می‌توان انقلاب تکنولوژی در طول تاریخ ترسیم کرد. تکنولوژی‌های مکانیکی و تکنولوژی اطلاعات که هر یک بر فضای سیاسی تأثیرات فراوان گذاشته‌اند. هر یک از این تکنولوژی‌ها سپهر سیاست را تغییر داده‌اند یعنی با دو شکل از تبلور سیاسی رو به رو هستیم.

الف- تکنولوژی‌های مکانیکی و مدرن و سیاست به مثابه نهاد و سازمان

انحصار مشروع زور

اداره امور عمومی جامعه به شکلی که منافع عموم و مصلحت شهروندان تأمین شود، وجهی مدرن از تعریف سیاست بحساب می‌آید. عمده مطالب نوشته شده در باب اینکه سیاست چیست مربوط به واژگانی چون بوروکراسی، مدیریت دولتی، حکومت شهروندان، قانون اساسی، تفکیک قوا، انتخابات، جامعه مدنی، رسانه‌ها، افکار عمومی و ... می‌شود. در تعریف سیاست مدرن، رعیت تبدیل به شهروندانی شده‌اند که دارای حق و حقوقی می‌باشند. بر خلاف دوره متافیزیک، در عصر فیزیک قدرت دارای ضمانت اجرایی بیرونی چون قانون و نظارت بر قدرت از طریق جامعه مدنی است. شهروندان این حق را دارند که علیه ساختارهای فاسد و ظالم سیاسی - که قدرت را به نفع اعدای خود به چرخش درمی‌آورند- بشورند و برای اصلاح و انقلاب علیه آن‌ها اقدام نمایند.

سیاست در یک تعریف سنتی و غالب به معنای اقدامات دولتی است و تحلیل‌گر سیاسی کسی است که می‌تواند برنامه‌های دولت در امر عمومی را مورد نقد و بررسی قرار دهد و بهترین الگو را برای سیاست داخله و خارجه یک کشور پیشنهاد دهد. این تعریف، سیاست را به شکل اعمال قدرت از طریق منافع رسمی حکومتی در نظر می‌گیرد (Hobbes, 1994) که باید رضایت شهروندان را افزایش داده و رفاه شهروندی را به همراه قدرت و عزت ملی به همراه داشته باشد.

مفاهیم زیادی در دوره مکانیکی به عرصه سیاست وارد می‌شود و پارادایم اصلی و

غالب علم سیاست نیز این واژگان را به رسمیت می‌شناسد. اولین واژه، دولت ملی است. دولت ملی یعنی شهروندان درون مرزهای به رسمیت شناخته شده یک کشور با حاکمیت مشخص. دولت ملی اولین موضوع سیاست مدرن می‌باشد که به طبقه متوسط قدرت می‌بخشد و بدین شکل سازمان‌دهی قدرت با منشور مشروطه‌خواهی ایجاد می‌شود. منبع عقلانی قدرت دولت ملی خود را در قانون اساسی شکل می‌دهد.

مدیریت بوروکراتیک عقلانی‌ترین شیوه برای اداره امور سیاسی است که تاکنون بشر کشف کرده است. محوریت بوروکراسی نقش‌های تفکیک شده‌ای است که انسان‌ها بر اساس تخصص و آموزش آن‌ها را بدست می‌آورند و باید به نمایندگان مردم و جامعه مدنی پاسخگو باشند و پس از مدتی نیز منصب را واگذار نمایند. دموکراسی و جامعه مدنی اصلی‌ترین وجوه عقلانی و معتدل‌کننده‌ای هستند که باعث می‌شوند نظم سیاسی مدرن به سمت دیکتاتوری، توده‌گرایی و تمامیت‌خواهی حرکت نکند (Rawls, 1997). نظام‌های انتخاباتی و احزاب نیز از عقلانی‌ترین نهادهایی هستند که با توجه به تاریخ، فرهنگ و نوع قانون اساسی در دولت-ملت‌های گوناگون وجود دارند. امروزه رسانه‌ها در تکنولوژی‌های فیزیکی قدرت از حالت شفاهی و سنتی بیرون آمده‌اند و به شکل رسانه‌های چاپی، صوتی و تصویری عرضه می‌شوند. روزنامه، رادیو و تلویزیون رسانه‌هایی هستند که باعث بالا بردن فرهنگ انتقادی و مشارکتی در جامعه و همچنین مانع تمرکز و انحصار قدرت سیاسی، فرهنگی و اقتصادی می‌شوند و مقدمات پاسخگویی نهادهای سیاسی را مهیا می‌کنند.

بطور خلاصه، سیاست در تکنولوژی‌های فیزیکی بصورت دولت ملی، حکومت مشروطه، قانون اساسی، قراردادگرایی، حقوق طبیعی، تفکیک قوا، دموکراسی، بوروکراسی، آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی بین‌الملل، دموکراسی، نظام حزبی و انتخاباتی، حاکمیت، سیاست‌گذاری، شهروندی، جامعه مدنی، حوزه عمومی، افکار عمومی و ... نمود پیدا می‌کند (Dahl, 1973).

ب- تکنولوژی‌های اطلاعاتی و دیجیتالی و قدرت روزمره و سیاست جهانی

جهان در حال گذار است و سال ۲۰۰۰ میلادی، همچون سال‌های رنسانس تا انقلاب فرانسه برای دوره مدرن، نقش مهمی را در تحولات فکری و سیاسی معاصر ایفا می‌کند. شکل‌های اعمال قدرت و محدود شدن آن، دیگر در شاخه‌های ذهن‌گرایی و عین‌گرایی مدرنیته مکانیکی جای نمی‌گیرد. شهروندان مجازی شده‌اند و دارای اطلاعات جهانی می‌باشند. شبکه‌های اجتماعی فارغ از جنسیت، ملیت، مذهب و نژاد، انسان‌های کره زمین را با علایق متکثر به هم پیوند داده‌اند و هیچ خبر و رویدادی مخفی نمی‌ماند. دولت ملی اقتدار خود را بعنوان انحصارگر تولید و توزیع کننده ارزش، قدرت و اطلاعات از دست داده است و شهروندان جهانی با ابزارهای نوین اطلاعاتی و کارآیی‌های بسیار پیچیده و در حال تکامل، قدرت گرفته‌اند (Castells, 2000). رادیو، تلویزیون و روزنامه‌های دولتی با بحران مخاطب مواجه شده‌اند و همان بحرانی که رادیو و تلویزیون دولتی در یک کشور نه چندان شناخته شده با آن دست به گریبان است؛ خصوصی شدن، رقابتی شدن، جهانی و شبکه‌ای شدن (Castells, 2004) باعث شده است که دولت‌ها نیز وارد رقابت‌های اقتصادی خودگردانی شوند و دیگر شهروندان به مشروعیت‌های غایبی ملی، مذهبی، لیبرال و چپ‌گرای آنان باور نداشته باشند و سیاست تبدیل به عرصه‌ای تنفرآمیز گردیده است و حتی در کشورهای پیشرفته هم شهروندان سیاست را به شکل سنتی یعنی مشارکت در احزاب برای اثرگذاری بر حکومت یا شرکت در انتخابات فهم نمی‌کنند (Hay, 2013).

تکنولوژی‌های قدرت در عصر اطلاعات، عرصه سیاسی را با وجوه سایبری و مجازی پیوند داده است (Castells, 2007: 238-266). در این میان، تحلیل‌گر سیاسی نیز با عرصه‌هایی آشنا شده است که به هیچ وجه سابقه‌ای در دوران مدرن نداشت. در دوره پسامدرن دوگانگی‌های عین/ذهن، ساختار/کارگزار، خصوصی/عمومی و... کم‌رنگ شد و تفکری تاریخی، سازه‌ای، کلی، گسست‌وار، نسبی و... بر تحلیل سیاسی حاکم گردید (Kahler, 2009). چشم شهروندان جهانی از تصاویر و وقایع مجازی پر گردید، محدودیت‌های مکان و زمان و حتی زبان برای شهروندان جهانی کم شد، و رهایی از

محدودیت‌های جغرافیایی و مکانی، تساهل، تکثر و رواداری زیادی برای بشر به ارمغان آورد (Castells, 2011: 773-783) و انسان در دوره کوانتوم فهمید که دنیای اطراف او شعور دارد و او ناظری بی‌طرف نیست و بسیار بیش از آنکه می‌داند، نادان و ضعیف است. عصر پسامدرن فرهنگ، سیاست و اقتصاد جهانی شده‌ای به ارمغان آورد که در آن شبکه‌های سایبری و مجازی پتانسیل نوینی را در شکل‌دهی به سیاست فراملی و فروملی ایجاد نمودند (Young, 1997: 389).

تحلیل‌گر سیاسی باید به یاد داشته باشد که تنها آنچه در قالب سنتی و مدرن سیاست در قالب اندرزنانه و بوروکراسی آموخته است، سیاست نیست بلکه اموری چون قدرت زیستی، جنسیت، زبان و قدرت نرم در عصر اطلاعات، اصلیتین موضوعات سیاست قلمداد می‌شوند (Kupchan, 2001: 159). شیوه‌های سلبی و ایجابی قدرت در عصر اطلاعات بواسطه تکنولوژی‌های مجازی و سایبری عرصه‌هایی غیر سیاسی مثل زبان، بیولوژی، علوم و جنسیت را به قلمرو سیاست اضافه می‌کنند و محدود به دولت - مجلس مدرن نیستند (Castells, 1996). رسانه‌ها، دوربین‌ها و ماهواره‌ها حیات شخصی، افکار خصوصی و همه عرصه‌های زندگی انسان را مورد واکاوی قرار می‌دهند و انقیاد فایده‌گرایانه با لذتی سیری‌ناپذیر انسان‌ها را در شبکه‌ای سایبری و کنترل شده به تماشا نشسته‌اند (Bourdieu, 1984: 137-150).

سیاست به شکل انتقادی با استفاده از ابزارهای اطلاعاتی نوین به کمک شهروندان می‌آید. ایجاد شدن جنبش‌های نوین در فضای مجازی باعث می‌شود شبکه‌ای از جامعه مدنی جهانی شکل بگیرد. برخلاف احزاب، سندیکاها و گرایش‌های ملی دوره مدرن جنبش‌های جدید انسانی‌تر، متکثرتر و در سطح جهان به فعالیت می‌پردازند. از سوی دیگر شهروندان بسیار قدرتمندتر می‌شوند و می‌توانند با استفاده از تکنولوژی‌های چندرسانه‌ای خودشان تولید خبر نمایند و از شکل توده‌ای رسانه‌های یکجانبه‌ای مثل رادیو و بخصوص تلویزیون دوری کنند. اینترنت و ماهواره دوجانبه، جهانی، متکثر، انتقادی و کاربرپسندتر می‌باشند. در وجه ایجابی نیز دولت - ملت‌ها با ابزارها و نرم‌افزارهای پیچیده، اطلاعات

بیشتری از جمعیت دارند و توانایی برنامه‌ریزی و کنترل محیط بالاتر می‌رود. بانکداری، پلیس، دیپلماسی و حتی انتخابات و فرایند دموکراسی شکلی الکترونیکی به خود می‌گیرد (Davis, 2007: 128). دولت الکترونیک در خدمت‌رسانی بسیار سریع‌تر و قانون‌مدارتر از بوروکراسی مکانیکی است. در قرن بیست و یکم نیز انقلاب چهارم صنعتی باعث شکل‌گیری هوش مصنوعی و تشدید انقلاب دیجیتال شده است و شکل و محتوای سیاست کاملاً دگرگون شده است (Schwab, 2018).

جدول ۱. سیر تکنولوژی و تحول قدرت

عصر	عصر فیزیک	عصر اطلاعات
تکنولوژی	مکانیکی	کوانتومی
متفکران	وبر - ایستون	کاستلر - آگامین
ساختار ذهنی	ذهن و عین	ذهن - عین - مجاز
نتیجه فکری	تطبیق نسبی	ارتباط
گونه‌های روایت	علم مدرن	دانش پسامدرن
واحد سیاسی	دولت ملی	جهانی شدن - شبکه‌ای شدن
واژگان سیاسی گونه‌های سیاست	بروکراسی، دموکراسی، تفکیک قوا، انتخابات، رأی، مدیریت، تفکیک مشاغل، تخصص، قانون، مجلس، شهروندی، حقوق بشر	دولت الکترونیک، انتخابات الکترونیک، دیپلماسی دیجیتال، جامعه مدنی مجازی، شهروندخبرنگار، جنگ نرم، قدرت سازه‌ای، سیاست روزمره، قدرت نرم
تکنولوژی قدرت	تکنولوژی بروکراتیک	تکنولوژی‌های سازه‌ای
رسانه‌ها	پخش توده‌ای	چندرسانه‌ای مجازی
روابط بین‌الملل	واقع‌گرایی - آرمان‌گرایی	سازه‌انگاری - تفکرات انعکاسی
نمونه‌های عالی سیاست	جمهوری‌های دموکرات	دموکراسی‌های مستقیم جهانی
نمونه‌های بحران و زوال	فاشیسم - مارکسیسم	جامعه‌کنترلی - انضباطی
متفکر انتقالی	هابرماس	_____
سوژه‌های سیاست	شهروند ملی	شهروندان شبکه جهانی
پدیدار قدرت	نهادی دولت ملت	قدرت روزمره
نمود امر سیاسی	مکانیک و ماشین قدرت	زبان، هنر، محیط زیست، زنان و زندگی روزمره

بطور خلاصه مدل مقاله برگرفته از نظریه عصر اطلاعات است که در آن امر سیاسی با متغیر تکنولوژی تغییر شکل می‌دهد و از سیاست رسمی و نهادی تبدیل به سیاست زندگی روزمره می‌گردد. یعنی تحول قدرت و امر سیاسی از لویاتان هابز به قدرت انضباطی و مقاومت محور فوکو.

روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش در بررسی مقوله‌های کیفی نشریات دانشجویی دانشگاه فردوسی مشهد، روش تحلیل محتوا^۱ است. این روش یکی از تکنیک‌های مناسب برای تحلیل محتوای مضامین، جملات و مطالب مطبوعات است که به منظور دستیابی به اهداف مختلف بکار گرفته می‌شود. دوورژه تحلیل محتوا را مقوله‌بندی همه اجزای یک متن در جعبه‌های مختلف می‌داند، به این ترتیب که مقدار اجزای عناصری که در هر جعبه مرتب شده‌اند متن را مشخص می‌کند (Sarukhani, 1993: 280). تحلیل محتوا روشی مستند است که از طریق تحلیل کمی، کیفی و یا ترکیبی محتوای متن‌ها، تصویرها، سندها، سرمقاله‌ها و ... پیام‌های آشکار و پنهان آنها را بررسی می‌نماید و اطلاعات جدید فراهم می‌آورد. تحلیل محتوا بعلت موجود بودن موضوع تحلیل، یعنی اسناد، از اعتبار و روایی بالایی برخوردار است، زیرا پژوهشگر نمی‌تواند گرایش‌های احتمالی خود را در تحقیق دخالت دهد.

با استفاده از تحلیل محتوا می‌توان پیام‌های مطرح شده در رسانه‌ها را از نظر کمیت (فراوانی و تکرار) و کیفیت (اهمیت و ارزش) بررسی کرد (Motamedanjad, 1986: 20). روش تحلیل محتوا بر این فرض بنا شده است که با تحلیل پیام‌های زبانی می‌توان به کشف معانی، اولویت‌ها، نگرش‌ها، شیوه‌های درک و سازمان‌یافتگی جهان دست یافت (Wilkinson, 2003: 68). در این روش، واژه‌ها بعنوان مجموعه‌ای از کمیت‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرند و عبارت‌ها و گاه حتی جمله‌ها و بندها نیز چنین نقشی پیدا می‌کنند.

پژوهشگر بر اساس دانش خود یا مطالعه‌ای که انجام می‌دهد، می‌کوشد تا دریابد آیا تک واژه‌ها، عبارت‌ها، جمله‌ها یا بندها قادرند نماینده پیام‌هایی باشند (Qaidi & Golshani, 2016: 70).

در این بررسی، واحد تحلیل تحقیق شامل تمامی مطالب مندرج در نشریات دانشجویی است. بنابراین در این تحقیق؛ واحد زمینه، هر یک از مطالب و موضوعات مطرح شده در نشریات دانشجویی (سرمقاله، مقاله، گزارش خبری، کاریکاتور، مصاحبه و...) و واحد ثبت، عناصر درون متن می‌باشد که تمام مطالب و تصاویر ارائه شده در نشریات دانشجویی دانشگاه فردوسی مشهد از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ را شامل می‌شود.

در این پژوهش ابتدا نشریات دانشجویی از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ موجود در آرشیو خانه نشریات، سامانه سند و کانال تلگرامی خانه نشریات دانشگاه بود جمع‌آوری گردید و مورد خوانش ابتدایی قرار گرفت. در مرحله بعد مقوله‌های مورد نظر تدوین و نهایی گردید. طبق مقوله‌های منتخب متناسب با شرایط و اتفاقات هر سال، نشریات مورد واکاوی و مطالعه عمیق قرار گرفت. در این مرحله برای افزایش پایایی و صحت دسته‌بندی مقولات و همچنین صرفه‌جویی در زمان پژوهشگر دیگری به تحقیق کمک کرد. لازم بذکر است جلسات متعددی برای ایجاد فضای مفهومی یکسان جهت دسته‌بندی مقولات و همچنین یکسان‌سازی ذهنی جمع‌آوری داده‌ها با پژوهشگر مورد نظر صورت گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، بر اساس یک مطالعه مقدماتی، مفاهیم و مقوله‌های مشخص بر اساس دستورالعملی که تعیین شده بود کدگذاری گردید. پس از مطالعه کلیه نشریات، مقوله‌ها و زیرشاخه‌های آنها دسته‌بندی و در قالب دو شاخص کلی منسجم گردید.

یافته‌های پژوهش

همانطور که در فرایند تحلیل اشاره شد ابتدا تمامی نشریات جمع‌آوری گردید که به تفکیک سال‌های مورد بررسی به قرار زیر است:

جدول ۲. آمار نشریات دانشجویی دانشگاه در سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹

سال	تعداد عناوین نشریات	تعداد شماره‌های چاپ شده	تعداد کل صفحات
سال ۱۳۹۶	۷۴	۱۶۳	۴۴۱۷
سال ۱۳۹۷	۱۱۱	۲۱۳	۴۶۳۵
سال ۱۳۹۸	۴۵	۹۹	۳۱۰۶
سال ۱۳۹۹	۵۱	۱۱۵	۲۹۰۲
جمع کل	۲۸۱	۵۹۰	۱۵۰۶۰

همچنان که مشاهده می‌شود با توجه به شیوع کرونا و تعطیلی دانشگاه‌ها، از سال ۱۳۹۸ کاهش در تعداد و شماره‌های نشریات و به تبع آن کاهش تعداد صفحات نشریات منتشره ملاحظه می‌شود. بطور کلی ۱۵۰۰۰ صفحه نشریات دانشجویی مورد تحلیل محتوا و تصویر قرار گرفتند. با مطالعه کلیه مطالب نشریات، مقولات و مفاهیم تعیین شده کدگذاری گردید؛ مقوله‌ها و زیرشاخه‌های آنها دسته‌بندی و در قالب دو شاخص کلی، شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی و همچنین شاخص‌های اقتصادی و سیاسی منسجم گردید که در ادامه موضوعات و زیرشاخه هر کدام از شاخص‌ها به تفکیک آمده است.

الف- امر سیاسی به مثابه قدرت مکانیکی، سازمانی و سخت در نشریات دانشجویی

در تحلیل محتوای مطالب نشریات دانشجویی، مقوله‌های متعددی استخراج گردید که ذیل عنوان شاخص اقتصادی و سیاسی دسته‌بندی گردید. این مقوله‌ها به تفکیک در جدول شماره ۳ آمده است.

جدول ۳. مقوله‌های شاخص اقتصادی و سیاسی نشریات دانشجویی

مقوله‌ها	سال ۱۳۹۶		سال ۱۳۹۷		سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۹	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
حمایت از رهبری	—	—	—	—	۹	۷	۱۰	۷
نقد به/ حمایت از عملکرد قوه قضائیه	—	—	—	—	۶	۵	۲	۱

سال ۱۳۹۹		سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۷		سال ۱۳۹۶		مقوله‌ها
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۶	۹	۳۱	۳۹	۳۷	۱۶۹	۲۷	۴۶	نقد به/ حمایت از عملکرد دولت
۳	۴	۷	۹	—	—	—	—	نقد به/ حمایت از عملکرد مجلس
۸	۸	۱۳	۱۶	۱۳	۶۲	۷	۱۲	عدالت و نابرابری
۲۵	۳۶	۱۳	۱۷	۲۷	۱۲۸	۱۷	۲۹	سیاست خارجی
—	—	—	—	۴	۱۸	۱۲	۲۰	حصر سیاسی
۱۶	۲۲	۲۴	۳۰	۱۹	۹۷	۱۴	۲۴	مباحث اقتصادی
۳۴	۴۷	—	—	—	—	۲۳	۳۷	مقوله‌های مرتبط با موضوعات سال مورد بررسی
۱۰۰	۱۳۸	۱۰۰	۱۲۶	۱۰۰	۴۷۴	۱۰۰	۱۶۸	جمع

در جهت توضیح مقوله‌های جدول فوق؛ حمایت از رهبری، نقد و حمایت از عملکرد قوای سه‌گانه، حصر سیاسی با همین کدها مورد بررسی قرار گرفت. عدالت و نابرابری در موضوعاتی چون نابرابری در مباحث اقتصادی، نابرابری‌های قومی و اقلیت‌های دینی و احزاب مورد بررسی قرار گرفت. سیاست خارجی شامل کدهایی مانند برجام و توافق هسته‌ای، رابطه با امریکا، تحریم و انرژی هسته‌ای است. مقوله مباحث اقتصادی شامل فساد اقتصادی، بحران اقتصادی و حمایت از کالای داخلی است. با توجه به موضوعات و اتفاقات هر سال، در نشریات مسائلی مورد توجه قرار می‌گیرد که در سال‌های بعد و یا قبل به آن پرداخته نشده است مثل انتخابات سال ۹۶، کرونا و مسائل اقتصادی در سال ۹۹ و ... که بصورت جداگانه در هر سال بررسی شده است. میان شاخص‌های اقتصادی و سیاسی بررسی شده، نقد و حمایت از عملکرد دولت و سیاست خارجی بالاترین درصد را در هر سال به خود اختصاص داده است.

مفاهیم قرار گرفته در این شاخص، متبلور عصر تکنولوژی‌های مکانیکی است. این امر موید نگاه دانشجویان به مسائل و موضوعات نهادی، دولت و ملت است. بعبارت دیگر توجه جامعه در قالب مواردی چون دولت، قانون، انتخابات، حقوق شهروندی که از جمله

واژگان عصر تکنولوژیکی مکانیکی و عصر مدرن است در بخشی از مطالب دانشجویان در نشریات دانشجویی وجود دارد. آمار جدول فوق به تفکیک تعداد و درصد هر کدام را نشان می‌دهد.

ب- امر سیاسی به مثابه قدرت اطلاعاتی، نرم و روزمره در نشریات دانشجویی

مقوله‌های شاخص فرهنگی و اجتماعی در نشریات دانشجویی بازنمود قدرت نرم و روزمره است که در جدول ۴ به تفکیک هر کدام از مقوله‌ها به همراه زیرکدها و درصد و تعداد آن در سال‌های مورد بررسی آمده است.

جدول ۴. مقوله‌های شاخص فرهنگی و اجتماعی نشریات دانشجویی

مقوله‌ها	سال ۱۳۹۶		سال ۱۳۹۷		سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۹	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مباحث هویتی	۲۲	۹	۵۰	۶	۳	۱	۱۵	۳
مباحث جنسیتی	۹۴	۳۹	۲۰۶	۲۴	۶۴	۱۷	۱۶۱	۳۲
محیط زیست	۳۹	۱۶	۱۵۶	۱۷	۱۲۲	۳۲	۵۳	۱۰
فضای مجازی	۲۵	۱۰	۶۲	۷	۳۶	۱۰	۲۴	۵
مطالبات دانشجویی	۳۷	۱۵	۲۱۵	۲۴	۹۴	۲۵	۳۲	۶
تربیت جنسی کودکان	۱۴	۱۶	۱۰۲	۱۱	۲۱	۵	—	—
معرفی محصولات فرهنگی	—	—	۶۵	۷	۴۳	۱۰	۱۱۲	۲۲
مقوله‌های مرتبط با موضوعات سال مورد بررسی	۱۲	۵	۳۸	۴	—	—	۱۰۸	۲۲
جمع	۲۴۳	۱۰۰	۸۹۴	۱۰۰	۳۸۳	۱۰۰	۵۰۵	۱۰۰

مباحث هویتی شامل کدهایی مانند تأکید بر هویت و اهمیت آن، انواع هویت، اهمیت هویت ملی و فرهنگی، هویت دینی، هویت جنسی است. مباحث جنسیتی را کدهایی مانند عدالت اجتماعی زنان، حجاب اجباری، خشونت علیه زنان، تبعیض و نابرابری، فمینیسم و

جنبش‌های زنان تشکیل می‌دهد. مقوله محیط زیست شامل اهمیت محیط زیست، آلودگی‌های محیط زیست، نقش سیاست‌گذاری‌ها، بحران آب، ریزگردها، سیل و... می‌شود. مقوله فضای مجازی کدهایی مانند مضرات فضای مجازی، فیلترینگ، فقدان فرهنگ استفاده از فضای مجازی، معرفی اپلیکیشن و نرم‌افزار، اینستاگرام و سایت و... دارد. مطالبات دانشجویی شامل مطالبات دانشجویان از دولت، مطالبات از دانشگاه، دانشجوی ستاره‌دار، جنبش دانشجویی است. همچنین تربیت جنسی کودکان اهمیت این موضوع، کودک آزاری، ازدواج کودکان و... را شامل می‌شود. با توجه به موضوعات و اتفاقات، هر سال در نشریات مسائلی مورد توجه قرار می‌گیرد که در سال‌های بعد و یا قبل به آن پرداخته نشده است مثل فوت شجریان یا مسائل فرهنگی و اجتماعی مربوط به کرونا و... که بصورت موارد جداگانه در هر سال بررسی شده است. همچنان که در جدول مشخص شد میان شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی؛ مباحث جنسیتی، مباحث محیط زیستی و مطالبات دانشجویی از لحاظ آماری درصد بیشتری از مطالب نگاشته شده در این شاخص را به خود اختصاص داده است.

با توجه به مرور نظری این مقاله، می‌توان یافته‌های این بخش را می‌توان به عصر اطلاعات نسبت داد. توجه به هنر، محیط زیست، زنان و زندگی روزمره از جمله مصادیق و نمودهای مربوط به عصر اطلاعاتی و دیجیتالی است که در مطالب و یادداشت‌های دانشجویان در نشریات دیده می‌شود. توجه به امور روزمره و موضوعات نرم، بخش زیادی از مطالب را تحت پوشش قرار داده است.

پ- بررسی مقایسه‌ای امر سیاسی در نشریات دانشجویی

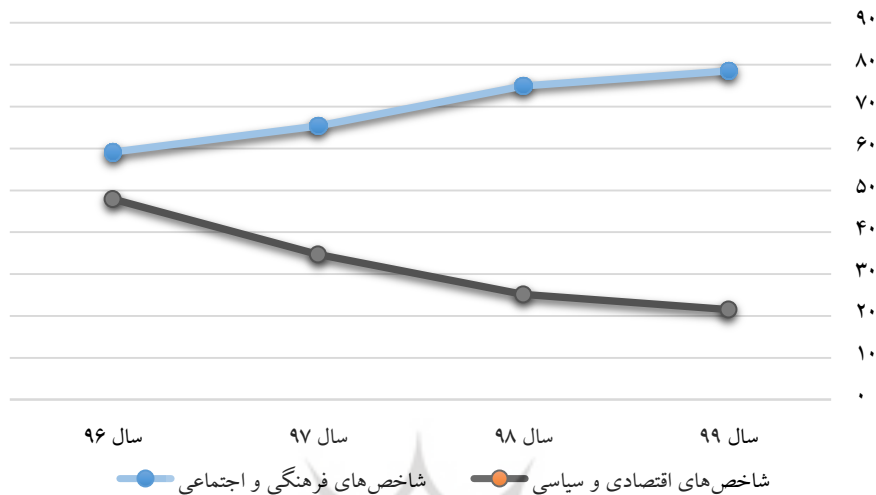
در ادامه به منظور مقایسه دو شاخص مورد بررسی، تعداد و درصد شاخص‌ها در سال‌های ۹۶ تا ۹۹ به تفکیک در جدول زیر آمده است:

جدول ۵. شاخص‌های مورد بررسی نشریات طی سال‌های ۹۶ تا ۹۹

تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۵۰۵	۷۸,۵	۳۸۳	۷۴,۹۵	۸۹۴	۶۵,۳۵	۲۴۳	۵۹,۱
۱۳۸	۲۱,۵	۱۲۶	۲۵,۰۵	۴۷۴	۳۴,۶۵	۱۶۸	۴۷,۹
۶۴۳	۱۰۰	۵۱۱	۱۰۰	۱۳۶۸	۱۰۰	۴۱۱	۱۰۰

جدول فوق تعداد کدهای استخراج شده در هر مقوله و درصد آن را به تفکیک سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد. یافته‌ها دال بر تغییر رویکرد دانشجویان طی سال‌های مورد بررسی است. با توجه به مقایسه فرایندی پیش آمده از جدول فوق، می‌توان گرایش دانشجویان به نگارش مطالب در شاخص فرهنگی و اجتماعی را مشاهده نمود. نزدیک به ۴۸٪ نوشته‌های دانشجویان در سال ۱۳۹۶ حول موضوعات سیاسی و اقتصادی بوده است که این آمار در سال ۱۳۹۹ به ۲۱,۵ درصد رسیده است. نمودار زیر با وضوح بیشتری حاکی از افزایش تمایل دانشجویان به پرداخت امور فرهنگی به نسبت امور سیاسی و اقتصادی را نشان می‌دهد. این نمودار که به درصد ترسیم شده است میزان افزایش مطالب در شاخص‌های فرهنگی اجتماعی را به نسبت شاخص‌های اقتصادی و سیاسی طی چهار سال بررسی شده نشان می‌دهد.

نمودار ۱. فرایند تمایل دانشجویان به قدرت نرم و روزمره

همچنان که این نمودار نشان می‌دهد با توجه به مختصات دوره‌های تاریخی بررسی شده، نگرش دانشجویان از عصر مدرن و مکانیکی-شاخص‌های اقتصادی و سیاسی- به عصر دیجیتالی و اطلاعاتی- شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی- تغییر کرده و در این عرصه توجه به امور مربوط به زندگی روزمره، محیط زیست، زنان و ... بیشتر شده است. در دهه‌های گذشته زمانی که دانشجویان به سراغ امر سیاسی می‌رفتند و قصد می‌کردند در مورد مناسبات قدرت بنویسند تحلیل آنها حکومت و نهادهای سیاسی را در برمی‌گرفت. قدرت سخت سازمانی و بوروکراسی اداری مانع رسیدن جامعه به اهدافش بود. نشریات دانشجویی مناسبات فردی و نهادی سیاست را به چالش می‌کشیدند و اغلب نشریات دانشجویی همانند جنبش‌های دانشجویی امر سیاسی را متبلور در قدرت حکومت می‌دانستند. راهکار آنها نیز اصلاحات، انقلاب و تغییرات ساختاری در حکومت بود. بتدریج در دهه نود رویکرد دانشجویان و جنبش دانشجویی تغییر کرد و امر سیاسی به شکل نرم و فرهنگی پدیدار گشت. دانشجویان طرفدار موضوعات محیط زیستی، مباحث مدنی و اجتماعی، مسائل جنسیت و زندگی روزمره سوق پیدا کردند (Kitchin, 2011). گسترش تکنولوژی اطلاعات و شبکه‌های اجتماعی نقش زیادی در تبلور امر سیاسی به مثابه زندگی روزمره

داشت (Castells, 2013). نشریات دانشجویی از سیاست رسمی و سازمانی و حکومتی فاصله گرفتند و مناسبات قدرت را در دانش، معماری، هنر و همه وجوه زندگی جستجو می‌کردند. اینگونه تغییر نگرش تحول امر سیاسی از سازوکارهای مکانیکی و حکومتی به سازوکارهای کوانتومی و اطلاعاتی است که در حال گسترش است.

جدول ۶. تحول امر سیاسی در نشریات دانشجویی

امر سیاسی	امر سیاسی به مثابه قدرت مکانیکی	امر سیاسی به مثابه قدرت اطلاعاتی
دوره	صنعتی و مدرن	پساصنعتی و پسامدرن
قدرت	سازمانی و سخت	نرم و روزمره
موضوعات	لویاتان، حکومت	قدرت سراسرین و انضباطی
تمرکز نشریات	مقامات و نهادهای سیاسی	محیط زیست، هنر، جنسیت
شیوه تغییرات	انقلاب سیاسی	اصلاحات فرهنگی

نتیجه‌گیری

در تاریخ معاصر ایران جنبش‌های دانشجویی و نشریات آنها نماینده جریان‌های ملی‌گرا، اسلامگرا و مارکسیستی بوده‌اند و سیاست را به شکل مکانیکی در قالب قدرت سخت سازمانی بازنمایی می‌کردند. اغلب، نشریات سیاست را به مثابه حکومت در نظر می‌گرفتند و به سیاستگذاری‌های حکومت در موضوعات عمومی انتقاد داشتند. اغلب نشریات پرتفردار و شاخص، نشریات سیاسی بودند که در قامت اصلاح و بخصوص انقلاب ظاهر می‌شدند و سعی می‌کردند امر سیاسی را به مثابه اعتراض به دستگاه‌های حاکمیتی و نقد و نفی شیوه اجرایی اداره مملکت بازنمایی کنند. جنبش‌های دانشجویی و نشریات آنها دارای ایدئولوژی‌های مختلفی بودند که به شکل رسمی و خشک و سازمانی و به هسته اصلی قدرت یعنی حکومت حمله‌ور می‌شدند و گمان می‌کردند که با تغییر سازمان سیاسی و اصلاح و انقلاب علیه آن می‌توان سعادت کشور را تضمین کرد.

در دهه نود با توجه به فروپاشی شوروی، کم‌رنگ شدن ایدئولوژی‌ها، گسترش تکنولوژی اطلاعات و همینطور تغییرات نسلی، نگاه به سیاست و بازنمایی مکانیکی آن

بطور کامل دگرگون شده است. قدرت در شکل کوانتومی و اطلاعات تبلور پیدا می کند و سیاست به مثابه زندگی روزمره خود را نشان می دهد. این تحول در نشریات دانشجویی کاملاً مشهود است. نسل جدید دانشجویان، دیگر مطالبات سازمانی و نهادی و سازوکارهای اصلاحی و انقلابی علیه ساختار حکومت ندارند. آنچه در نشریات مشهود است بازنمایی قدرت به مثابه امر روزمره است که نمودهای آن در مطالبات هنری، محیط زیستی، جنسیتی و طلب کردن فضاها و درخواست هایی برای زندگی بهتر است. انگار قدرت از شکل دست ساز و تبلور یافته در نهادهای بوروکراتیک به سمت قدرت پخش شده در زندگی روزمره حرکت کرده است و دانشجویان که نسل جدیدی را نمایندگی می کنند چنین بازنمایی در نشریات آنها مشهود است.

به شکل ملموسی اخبار، تحلیل ها و نوشته های نشریات دانشجویی از قالب های سیاسی و رویکردهای ایدئولوژیک به سمت زندگی روزمره سوق پیدا کرده است. سیاست به مثابه امر حکومتی و دولتی که دارای ساختار سازمانی و دیوانسالاری بود در نشریات دهه نود سمت و سوی قدرت سراسری و تبلور یافته در حیات روزمره پیدا کرده است. بحث های جدی که دانشجویان را به مثابه ناقدان قدرت در قامت روشنفکران نفی کننده وضع موجود با سلاح احزاب سیاسی به جنگ سیاستمداران می فرستاد اکنون تبدیل به شهروندانی منطقی و کنشگرانی کرده است که زندگی روزمره و شادی را طلب می کنند. امر سیاسی فقط حکومت نیست بلکه سیاست در همه وجوه زندگی پخش شده است. به یک معنا تبلور امر سیاسی از قدرت مکانیکی یا ماکروپاور به سمت قدرت روزمره یا میکروپاور تحول پیدا کرده است که در مقاله با تحلیل محتوا نشان داده شد.

ORCID

Rohollah Eslami

Malihe Tabei

<https://orcid.org/0000-0001-7429-6105>

<https://orcid.org/0000-0003-2948-5833>

منابع

- اباذری، یوسف، میلانی، ندا، (۱۳۸۴)، «بازنمایی مفهوم غرب در نشریات دانشجویی»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶.

- اشراقی، حمیدرضا، (۱۳۹۰)، بررسی رویکرد جامعه‌شناسی پرسش‌های دانشجویان در نشریات دانشجویی سال‌های ۱۳۷۵-۸۴ مراکز آموزش عالی کشور، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- حشمت زاده، محمدباقر، گنج‌خانلو، مصدق، (۱۳۸۷)، «آسیب‌شناسی هویت ملی در نشریات دانشجویی قومی»، *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، شماره ۱۴.
- خلیلی، ابراهیم، نوری، رضا، (۱۳۹۷)، «تهدیدشناسی اجتماعی در نشریات دانشجویی (مطالعه موردی دانشگاه‌های دولتی اهواز، کردستان، تبریز)»، *فصلنامه امنیت پژوهشی*، شماره ۲۶.
- دانشور حسینی، فاطمه، (۱۳۹۱)، «عوامل موثر بر میزان استفاده دانشجویان منطقه نه از نشریات دانشجویی»، *مطالعات رسانه‌ای*، سال ۷، شماره ۱۶.
- دولت، علی‌اکبر، سیدعلی، سیادت، بیدختی، امین، نیستانی، محمدرضا، (۱۴۰۰)، «تحلیل مشارکت اجتماعی دانشگاه‌ها در جامعه؛ با تأکید بر انتظارات جامعه محلی»، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، سال ۳۲، شماره پیاپی ۸۱.
- ساروخانی، باقر، (۱۳۷۲)، *روش‌های تحقیق در علوم انسانی*، چاپ چهاردهم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- قائدی، محمدرضا، گلشنی، علیرضا، (۱۳۹۵)، «روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی، روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، سال هفتم، شماره ۲۳.
- کاظمی، علی، (۱۳۹۰)، بررسی اعتماد اجتماعی و تأثیر آن بر مشارکت اجتماعی و فرهنگی دانشجویان (مطالعه موردی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- گلچین، مجتبی، تقی‌پور، فائزه، قلی‌زاده، آذر، (۱۳۹۳)، «بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان قم»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال ۴، شماره ۲.
- معتمدنژاد، کاظم، (۱۳۶۵)، *روش تحقیق در محتوای مطبوعات*، تهران: انتشارات دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.

References

- Azzzrrr i, Yeeef, ii Inni, Naaa, (000), ppppreenttt inn ff tee Ceeeett of tee Wsst in uuunnnt llll ictt i''''''''', *Social Science Letter*, No. 26. [In Persian]
- Bourdieu, Pierre, (1984), *Homo Academicus*, Translated by Peter collier,

Stanford University Press.

- Castells, Manuel, (1996), *The Rise of the Network Society*, With a New Preface: Volume I: The Information Age: Economy, Society, and Culture (Information Age Series), Malden, MA: Blackwell.
- Castells, Manuel, (2000), *Information Technology and Global Capitalism, in On the Edge: Living with Global Capitalism*, ed. Will Hutton and Anthony. Giddens, London: Jonathan Cape.
- Csstell,, Meeeeel, (7777), mmmmmiii aatio,, wwrr add Cttrr rr-power in tee Netwrrk iiiii ety,, *International Journal of Communication*, Vol. 1, (1), 238-266.
- Csstell,, aa uull, (00)) , AA Ntt work Thrrr y ff Pwrr Itt rrrntt iaaa1,, *Journal of Communication*, Vol. 5, No. 773, 787.
- Castells, Manuel, (2013), *Communication Power*, Oxford University Press.
- Dahl R.A , E.R, Tufe, (1973), *Size and Democracy*, Stanford CA: Stanford University Press.
- Deeevvrr Hsseeiii, aatem,, ())))) aaattors Affcctigg tee Use of eeeeeet bblictt iss in tee Rggi,, Ntt dddtt bbliatiss,, *Media Studies*, Vol. 7, No. 16. [In Persian]
- Dolat, Ali Akbar, Seyed Ali, Siadat, Beidakhti, Amin, Neyestani, Mohammad Reza, (1111), aaaa lyiis ff ooii ll rrr ticiaation ff Universities in Society; Emphasizing the Expectations of the Local Cmmiii ty,, *Quarterly Journal of Applied Sociology*, Vol. 32, No. 81. [In Persian]
- Golchin, Mojtaba, Taghipour, Faezeh, Gholizadeh, Azar, (2014), ttt uyy ff the Impact of Student Publications in Maintaining and Strengthening tee Cultr al Ittt ity ff Stnnnts in Qmm, *Culture at the Islamic University*, Year. 4, No. 2. [In Persian]
- Hay, Colin, (2013), *Why We Hate Politics*, First Published by Polity Press: Cambridge CB2.
- Heshmatzadeh, Mohammad Baqer, Ganj Khanlou, Mossadegh, (2008), ttt oolgy ff Nttiaal Ittt ity in nnnic Stnnnt iiiii itt iss,, *Political and International Approaches*, No. 14. [In Persian]
- Hobbes, Thomas, (1994), *Leviathan*, Edwin Curley, ed. Indianapolis, IN: Hackett.
- Ishraghi, Hamidreza, (2011), Investigating the Sociological Approach of Students' Questions in Student Publications of 1375-84 in Higher Education Centers of the Country, Master Thesis, Islamic Azad University, Faculty of Social Sciences, Central Tehran Branch. [In Persian]
- Jaspers, Karl, (1959), *The Idea of the University*, Translated by H. A. T. Reich and H. F. Vander Schmidt, Beacon Press.
- Kahler, Miles, (2009), *Networked Politics: Agency, Power, and Governance*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Kant, Immanuel, (1979), *The Conflict of the Faculties*, Translation and

Introduction by Mary j. Gregor: Abaris Books.

- Kazemi, Ali, (2011), A Study of Social Trust and Its Impact on Students' Social and Cultural Participation (Case Study, Faculty of Social Sciences, University of Tehran), M.Sc. Thesis, Islamic Azad University, Faculty of Social Sciences, Central Tehran Branch, [In Persian]
- Kaalili, bbrhhim, Nrrr i, Rzz,, ())))) oooii ll Trraat ddddss in eeeeeet Publication (Case Study of Ahwaz Public Universities, Kurdistan, Tbbri),, *Quarterly Journal of Research Security*, Issue 26. [In Persian]
- Kitchin, R./Dodge, M., (2011), *Code/space: Software and Everyday Life*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Kupchan, Charles, (2001), *Power in Transition: The Peaceful Change of International order*, NewYork: United Nations University Press, London: Routledge.
- Motamednejad, Kazem, (1986), *Research Methodology in Press Content*, Tehran: Faculty of Social Communication Sciences Publications. [In Persian]
- Qaidi, Mohammadreza, Golshani, Alireza, (2015), Content Analysis Method, From Quantitative to Qualitative, *Psychological Methods and Models*, Volume 7, Issue 23. [In Persian]
- Rawls, John, (1997), “eee Iaaa ff Plll ic Raasnn Rvviii tdd”, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 64, No. 3.
- Sarukhani, Baqer, (1993), *Research Methods in Humanities*, Fourteenth Edition, Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Schwab, Klaus, (2018), The Forth Industrial Revolution, World Economic Forum.
- Wilkinson, D. & Brimingham, P, (2003), *Using Research Instuments: A Guide for Researchers*, London: Routledge.

استناد به این مقاله: روح‌اله، تابعی، ملیحه، (۱۴۰۲)، «بازنمایی و تحول نگرش به امر سیاسی در دانشجویان نیمه دوم دهه نود؛ مطالعه موردی نشریات دانشگاه فردوسی مشهد»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۲(۴۴)، ۱۳۷-۱۶۴. doi: 10.22054/QPSS.2021.61896.2875

Quarterly of Political Strategic Studies © 2013 by Allameh Tabataba'i University Press is licensed under CC BY-NC-SA 4.0.